

Гр. Толстой.

Полонений на Кавказі.

Правдива подія з російського.

— Тепер вже знаю дорогу кули утікати — гадав Шілін. Він рішився ще тої самої ночі спробувати щастя. Ночі були темні, місяць сховався аж над раном. Але на нещасте вернули Татари. Звичайно вертали веселі і пригнали багато худоби. Але тим разом привезли з собою лиш одного убитого Татарина, брата убитого.

Повернули сердиті і зібрали ся на похоронний обхід. І Шілін був при тім. Они завинули трупа в полотно і занесли его без домовини за село каштани, де положили его на мураву. Прийшов мулла, за ним старці в турбанах, а за ними аж прочі Татари. Они сиділи мовчки з очами спущеними в землю. Якийсь час панувала глибока тишина. Вкінці підніс мулла голову і сказав:

— Алла! — вимовив лиш одно слово і знов всі вдвинули ся в землю і сиділи мовчки як скаменілі. По якімсь часі роздався знов голос мулли:

— Алла! і всі повторили за ним: Алла! — Відтак знов всі замовкли. Мерцель лежав на траві і як задеревілі сиділи довкола него засумовані товариші. Ні один не рушив ся. Крім шелесту листя на деревах було все тихо. Вкінці відмовив мулла молитву, всі встали, взяли мерця на руки і понесли до гробу. Гріб не був звичайний, а мав з боку низу. Татари взяли мерця попідашки, скулили его ноги і так в сидячій поставі пустили его осторожно до гробу і засунули в низу та притиснули ему руки до грудий.

Ногасць приніс зеленого пшаву, они наклали его до гробу, засипали скоро землею і поставили в головах камінь. Відтак убили землю і посідали ще раз рядом коло гробу. Довго мовчали, вкінці зітхнули всі голосно: Алла! Алла! Алла! — і поставали.

Рудий роздав трохи грошей поміж старців, взяв в руки нагай, ударив ся ним три рази по чолі і пішов до дому.

На другий день рано побачив Шілін, як рудий, а за ним три Татари, вивели з села кобилу. Вийшовши там, злоймиш з себе кафтан, закатив рукави сорочки, витягнув кинджал і поострів его на камені. Татари підняли кобилу голову до гори, а другий приступив до неї і перерізав їй гортанку. Відтак, коли она упала на землю, злоймиш з неї шкіру. Прийшли жінки і дівчата чистити внутрішності. Вкінці розділено мясо на кілька кусників і занесено до хати рудого. Тут зібрало ся ціле село на тризну.

Три дні їли кінське мясо, пили бузу і поминали покійника. Ціле село зішло ся. Четвертого дня замітив Шілін, що коло полудня збирали ся Татари кудись їхати. Привели конний десяток людей, між ними рудий, всіли на них і від'їхали, лиш Абдул лишив ся дома. Тоді був він і вночі й ночі були темні.

Ну — сказав Шілін — ніні мусимо втікати.

Костилін відповів:

— Та як втікати, коли не знаємо дороги?

— Я дорогу знаю.

— А відтак ми за одну ніч в ніякий спосіб не дійдемо до кріпости.

— Нічого не видать — за дня відлічимо в лісі. Дивись, я заосмотрив ся в хліб. Чей не будеш тут сидіти і ждати, аж тобі пришляють гроші? А як би не стало ся і гроші не прийшли би, то що тоді? Татари тепер люди, бо наші убили одного з них. Чи то тяжко, щоби они не відпустили ся на нас.

Костилін довго важив ся.

Вкінці сказав:

— Нехай буде, спробуємо.

V.

Шілін поліз в яму, розширив єї, аби й Костилін міг туди переділати, і оба сиділи і ждали, доки в аулі все не втихне.

Ледве покляли ся люди в аулі, як Шілін переліз позад стіну на двір.

— За мною! — шепнув до Костиліна.

Костилін виліз, але ударив ногою о камінь і наробив стукоту. Абдул мав часого дуже лихого пса, що називав ся Уліяшій. Шілін добре его знав. Почувши стукіт пса забрехав і побіг з другими псами до шопи. Шілін тихо засівстав і кинув пляцка. Пес пізнав его, зараз втихомирив ся і почав махати хвостом.

Але й господар учув пса і почав з саклі кричати: — Бери, Уліяшій бери!

Шілін гладив пса, він не брехав, стояв тихо коло Шіліна і лаяв ся.

Они сіли за плотом. Знов стало спокійно, нечутно було нічо, хіба кашель якої відрі в стаді і шум води в долині. Було темно, високо на небі блимали зірки, а з агори висунув ся маленький червоний серп місяця. Мрака розстелила ся понад долину і яруги. Шілін встав і сказав:

— Ну, брате ходи.

Але в тій хвили роздався з мінарету спів мулли Гаїа алла еа селат — Ходіть до молитви. Гаїа алла фалаг — Ходіть до храму. Аллаг уа ел — Бог великий. Ла ілла ела Аллаг — Нема нікого понад Бога. Магомед расіт Аллаг — Магомед его пророк. Аллаг уа ел акбар — Бог великий.

Они знов присіли під стіною Довго сиділи, поки люди не перейшли до мошеї. Відтак знов все утихло.

А тепер в імя Боже! — Перехрестили ся і пустились в дорогу. Перейшли подвіре і зішли зі стрімкого горбка до ріки в долині, але не переходили на другий берег, лиш ішли вздовж ріки долиною. Густа мрака яка кривала землю, над головами бачили зірки. Шілін після них вибрав дорогу. В мряці було холодно і не тяжко йти, лиш зношені чоботи першказали. Шілін роззув ся, кинув їх геть і ішов босо. Скавав звично з каменя на камінь і поглядав на зірки. Але Костилін не міг додержати ему кроку.

— Тихо йди — шептав Шілін Костилінові.

— Прокляті чоботи обглодали мені цілком ноги — відповів товариш.

— То стягни їх, лекше буде йти.

Костилін ішов далше босий, але то було ще гірше. Поранив собі ноги на каміні і хотів знов лишати ся. Тоді сказав Шілін до него:

— Покалічені ноги знов загоять ся, але як они нас доженуть, то буде зле — убють нас.

Котилін не відповідав. Стогнувши ішов поволи далше. Так утікати досить довго долиною. Нараз довів ся до їх уший з правої сторони брехіт пса. Шілін задержав ся, оглянув ся і сказав:

— Ах, ми зблудили, пішли на право! Тут чужий аул, я бачив его з гори; мусимо вертати, взяти ся трохи на ліво, під гору і влітак просто. Там мусить бути ліс.

А Костилін відповів:

Зажди трохи, дай мені відітхнути, мої ноги цілком покалічені.

— Гм, брате, они загоять ся. Лекше ступай. Ось диви, так як я.

І Шілін, завернувшись, скрутив на ліво і пустив ся під гору до ліса. Зойкаючи поволик ся за ним поволи і Костилін.

— Те! — уминав его Шілін і ішов далше

— Слухай! — Що то було? Удари кінських конит!

Они задержали ся і слухали. Щось тупало як кін, але зараз знов перестало. Пішли далше і знов довів ся до їх уха кінський тупіт. Они задержали ся, тупіт також Шілін ішов осторожно далше і вскорі на виднішій місці дороги виринула якась дивна постать. Він не міг добре розрізнити, чи то був кін і сиділо щось на хребті того дивного звіра, що цілком не подобало на чоловіка. Він чув як то санило. — „Що то? — Шілін засівстав тихо — і дивна постать кинула ся в ліс. Роздався шум і ломіт, немов би буря лютувала в лісі.

Костилін зі страху упав на землю. Але Шілін сердешно розсьміяв ся і сказав:

— То олень. Не чуди, як він рогами ломить галузе? Ми его бояли ся, а він нас.

Утікати далше. Квочка на небі показувала, що до рана вже недалеко. Але они не знали, чи ідуть добре. Шілінови здавало ся, що він їхав тою самою дорогою у неволю і що декріпости не більше як десять верстов. Але не був певний, чи так є. Прийшли до якоїсь лісної полянки і Костилін сів та сказав:

— Що хочеш роби, а я далше не піду — не можу.

Шілін розгнівався і почав Костиліна ободрати.

— Лиши — відповів Костилін — для мене просто неможливо йти далше з тобою.

Шілін розгнівався і почав сварити.

— Ну, то я піду сам, будь здоров! — сказав до товариша.

Тоді Костилін піднявсь і пішов за ним. Знов уйшли може які чотири верстви. В лісі була мрака така густа, що нічого не було видно. І зір від було видно.

Нараз довів ся до їх уший тупіт конит. Чути було, як підкова ударяла по каменистій землі. Шілін положив ся, приложив праве ухо до землі і слухав.

— Таки так, хтось їде на проти нас — сказав до Костиліна.

Они скрутили з дороги, сховали ся в лісі за корчми і ждали. Вскорі наближив ся Татарин на коні; він гнав корову і щось говорив до себе.

Ну, слава Богу, небезпечність минула — сказав Шілін — вставай, підемо далше.

Костилін з трудом підняв ся, але зараз знов упав.

Не можу, як мені Бог милый, не можу. Я заслабий — відповів. Костилін був отаажлий, вадутий, цілий спочений і такий ослаблений, що не міг на ногах встояти. Шілін пробував піднести его, але він закричав на цілий голос:

(Кінець буде.)

Фармерські поради.

В якім віці належить приучувати жеребців до праці.

Точно означеного часу, коли то можна вже запрягати жеребців до роботи, нема, однак се знає з власного досвіду кожний господар; в кождім разі, вже від маленьку треба примушувати лоша до послуху та упряжи, бо коли се буде робитись пізнійше, то така наука є досить тяжка; старші жеребці не хотять вже слухати і норовять ся. Коли лоша підучить ся до упряжи та послуху, в міру їх сили та зросту, треба поступовно підучувати до праці; з початку до легонької, а чим далі, то до тяжкої. Треба вистерігати ся, запрягати до тяжкої праці недорослих жеребців, бо від такої праці вони перестануть рости і завидіють. Не треба також зважати на се, що жеребець вже великий, а треба переконати ся чи в нього вже сильна кість і стегна.

На час в котрім можна вже запрягати жеребців до праці, впливає також раса. Жеребці раси зимнокрової, повільної, можна вже запрягати з кінцем другого року, знова коний горячокровних не можна запрягати перед укінченням третього року.

Само собою розуміє ся, що жеребцям, які починають працювати, треба давати більше і ліпшого корму чим більше і тяжше такий жеребець працює, тим більшу порцію такого корму треба йому подавати.

Живлене товару в зимі.

Кожний оглядний господар повинен достаточного годувати свій товар; нерозумною річю є дбати тільки о те, щоби мати як найбільше плук худоби та ухити в очах людей за замощного господаря. Ліпшу користь і більший дохід принесе одна добра корова добре годувана, як дві або навіть і три лихі, добре не відживлювані.

Добрый господар вже в осени обчислить собі кілько і якої має наші та підітляки і знає кілько штук худоби може перезимувати. Після сього обрахунку, если має за мало наші, повинен або частину свого товару спродати, або докупити подостатком наші. В добрім господарстві вже в осени укладають собі цілий план як мають годувати та кілько буде потрібно наші для товару. В такім господарстві знають також докладно, кілько і якої поживи потрібно давати кожній худобі, щоби добре росла, годувала ся, або давала багато і добре молоко.

В отім місці подамо кілька уваг, після яких належить поступати в зимі з товаром:

1. треба пам'ятати на се, щоби телята і лоша мали на цілу зиму подостатком віса і найліпшого сіна.

Господар, котрий буде скупувати ся в подаванню подостатком доброї поживи, принесе сам собі страту.

2. обчислити наперед кілько буде потрібно віса для коний. Если коні в зимі тяжко не працюють, то віса можна давати по малій порції, однак під весну, яких два тижні перед весняними роботами і в часі тяжкої роботи, належить коням давати віса подостатком.

3. хто хоче мати в зимі молоко, мусить добре дбати про свої корови. Для коров, окрім чистої, видної і просторої стайні, треба постарати ся о відповідну поживу. Побіч сіна, соломи конюшини і сички, належить давати коровам в зимі буряки, бараболі, муку, ріпу і т. п. Дуже добре є давати до всякої наші грибу або макухів; вистерігати ся треба, щоби коровам не давати наші зіпсутої, силісїної або перемерзлої, бо від такої наші молоко траить свій смак. Рівнож треба дбати про те, щоби коровам давати всегда до пиття чисту воду.

Бігунка у телят з перестуди

Дуже часто лучає ся в зимі, що телята хорують на бігунку, а через те так худнуть, що не надають ся ані на заріз, ані на годівлю. Причиною сєї хвороби є звичайно перестуджене. Вистерігати ся протее належить, щоби в стайні, де перебувають телята не було протягів, та постаратись о теплу підітляку.

Яко лікарство на бігунку добре є давати відвар дубової кори з теплим молоком.

Як ратувати звірята підчас пожеги.

Підчас пожеги трудно є вигнати худобу з хлівів та стаєн. Коні виходять легко, если тільки вложити ся на них упряж або сідало, бо в той спосіб привикли вже передше виходити з стайні. Худобі роговій належить закинути на очі плахту і так виводити. Свині треба вхопити за вуха і задні ноги і в той спосіб витягнути на двір.

Найбільше похолохливий суть відрік нерозрафляє ся що в перестраху, ослаблені блеском вогню, тікають назад до кошар; щоби отже на всякий случай, бути безпечним, — добре є привичаїти відрік наперед виходити з кошар при світлі ліхтарень або смолоскинів.

Цв'іклові буряки.

Цв'іклові буряки є нашою, що дуже добре ділає на видатність молока. Треба однак пам'ятати, що цв'ікла ослаблює трохи знаряд траєння і спричиняє розп'ячене. Не треба отже дуже роздроблювати цв'ікли, а треба перемішати добре з сіною, щоби коровам гаразд її пережувати. На видатність молока цв'ікла ділає побуду-